

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק אבדק"ק צאנז-קלויזענבורג זצוקללה"ה

גליון מ"א

[תשפ"ה]

שנה מ"א

שיעור חורש"י פרשת דברים תשל"ו

בתוה"ק (דברים א, טז) ואצוה את שופטיכם בעת ההוא לאמר שמוע בין אחיכם ושפמם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו.

יש לדרק באמרו 'בעת ההוא' שהוא לכאורה למותר, שהרי מובן מאליו שבשעה שאמר לא אוכל לבדי שאת אתכם וגו' ונצטו לקחת אנשים חכמים ונבונים וגו', בעת ההיא ציוה אותם כדת מה לעשות, והוא ליה למימר ואקח בעת ההיא את ראשי שבטיכם וגו' ואצוה אותם, ומדוע נאמר 'בעת ההוא' על הציווי. עוד דקדקו בכלי יקר ובאור החיים הק' על תיבת 'לאמר' שהיא לכאורה אך למותר.

ברש"י, ואצוה את שופטיכם, אמרתי להם הוו מתונים בדין, אם בא דין לפניך פעם אחת ושתיים ושלש, אל תאמר כבר בא דין זה לפני פעמים הרבה, אלא היו נושאים ונותנים בו, עכ"ל. מבואר מודבריו שהדיינים אף שכבר ביררו לעצמם את ההלכה כמה פעמים, וכבר כתבו על גידון זה בידור הלכה, מכל מקום מוטל עליהם לתת ולשאת שנית בדין, כאילו זו היא להם הפעם הראשונה שהם מעיינים בדין זה.

והדבר צריך ביאור, מהו הטעם בזה, ומדוע אין די בכך שכבר ההלכה מבוררת ומזומנת אצלם מתחילה, הרי להיפך מצינו בדברי החתם סופר זי"ע

(הובאו בסוף הקדמת פיתוחי חותם לשו"ת חתם סופר חלק יו"ד, וכן בתורת משה לחת"ס סוף פר' מקץ לחנוכה, ד"ה בתהלים כחצים) שאמר לפרש את מאמר הכתוב (תהלים קכו, ד-ה) 'כחצים ביד גבור כן בני הנעורים, אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער', שכשם שביוצאי המלחמה אי אפשר שיצאו אנשי החיל למלחמה בידים ריקות כגיבורים שאין בידם כלי זין, ובהכרח שעוד בטרם צאתם לשדה הקרב יהיו אנשי המלחמה מזויינים, באופן שבבואם למלחמה תהיה אשפתם מלאה בחצים רבים ואמתחתם מלאה בכל מיני כלי זין, שהרי לא יתכן שבאמצע המלחמה כשהשונא כבר יבוא לנגדם עם כלי זינם, אז יתחילו לבקש לעצמם כלי זין, אלא בהכרח שיהיו מוכנים תחילה עם כלי זינם, ורק כך יהא בכולם לערוך מלחמה. כן הדבר גם במלחמתה של תורה, אין טוב הדבר שכאשר ישאלו את פיו בדבר הלכה, יצטרך להתחיל לעיין לחקור לדרוש ולחפש את מוצא

הדין, שהרי בעת שכבר באה לפניו השאלה, הדבר כבר נחוץ הלכה למעשה, ואין פנאי להמתין עד שיעיין ויכרך את הדין. ואם לא יהא תלמודו ערוך ומזומן בידו להשיב מיד, הרי מחמת נחיצות השאלה הוא עלול להורות בחטף ככל העולה על רוחו מבלי ידיעה, כפי ששכיח בעוה"ר בימינו, ובכך הרי הוא רשע גמור. על כן בהכרח שייכן לעצמו תחילה את כל ההלכות שיהיו ידועים לו בדיוק, וידע בבירור שאם ישאלוהו על כך ישיב כך, ואם ישאלוהו על כך ישיב כך, הכל יהא מוכן ומזומן בידו להורות כדת של תורה.

על כך אמר דוד המלך ע"ה, כחצים ביד גבור, כשם שהחצים מזומנים בידי הגבור, כן בני הנעורים, כן גם האברכים הרוצים לשמש בהוראה צדיקים שיהיו הדינים מזומנים בידם, ומפרש הא"ך, אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם, שתהא אשפתו מלאה בחצים מתחילה כדי שיהא לו מה לירות בקשתו, או אז לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער, בשערי בתי מדרשות כשידברו עמו בדברי תורה, שהרי אם כשישאל בדבר הלכה, יהא צריך לעיין, אין זה נאות ולכלימה תחשב לו, לפי שבעת השאלה אין פנאי לעיין, על כן יהא הדבר מוכן בכיסו, על דרך שאמרו בגמרא (פסחים עב.) דמיא ליה כמאן דמנחא בכיסיה, וידע הדבר בבירור מיד, מפני שכבר ביררה מלפני זמן רב, והדבר ברור אצלו, ואז לא יבוש בשערים המצויינים בהלכה, עכתוד"ק של החת"ס ז"ע בתוספת נופך.

*

בך אכן היה דרכם בקודש של צדיקי הדורות, כפי ששמעתי מכ"ק אאמו"ר זי"ע, ששמע מפיו הקדוש של זק"ה מצאנו זי"ע, שחשב ומנה החל מהבעש"ט הק' זי"ע ותלמידיו אחריו עד דורו, שכולם היו גאוני ארץ (ואי אפשר לפרט את כל דבריו ברכים), ופירט את הבעש"ט הק' זי"ע שהיה גאון עולם, שר התורה ובקי בכל חדרי תורה, וכן את רבה"ק הרבי ר' בער זי"ע שהיה תלמידו של הגה"ק בעל פני יהושע זי"ע, את הרה"ק משיפטיווקא זי"ע ואת הגה"ק בעל קדושת לוי זי"ע שהיו גאונים מפורסמים. כך חשב והלך עד שהגיע אל הרה"ק מראפשיץ זי"ע, ואמר: ה'אלמער רב' היה שיינער תלמיד חכם, אף פעם לא היתה שאלה בכל מקצועות התורה ששאלוהו ולא השיב על אתר. (וכנודע אף הגה"ק בעל מראה יחזקאל זצוק"ל – שהוא עצמו היה גאון הגאונים ושר התורה – כתב עליו גדולות במכתבו (שו"ת מראה יחזקאל סימן קד) אודות גדולת הרה"ק מהרמ"מ מרימנוב זי"ע שהיה מגאוני הדור בימיו). והנה בחבורתו של הרה"ק מראפשיץ הרי היו גאוני ארץ שרי התורה, כדוגמת הגה"ק בעל דברי חיים, הרה"ק מקאמינקא, הגה"ק בעל מראה יחזקאל וכיו"ב, ואף על פי כן לא אירע אף פעם ששאלוהו ולא השיב על אתר.

בן סיפר הרה"ק מנאסוד זי"ע – שהוא עצמו היה בקי נפלא, עד שהיה בקי על פה בספר דברי חיים, בספר חיבור לטהרה, בשו"ת עמק שאלה ובעוד ספרים כיו"ב שהיה רגיל בהם, עד שהיה יכול לספרם באותיותיהם – שבעת שהסתופף בצל קדשו של הרה"ק משינאווא זי"ע במשך שלש שנים, לא אירע אף פעם שנשאל הרה"ק משינאווא בדבר הלכה והיה צריך לעיין בספרים, אלא תמיד השיב על אתר. כך גם כל בניו של זקה"ק מצאנו זי"ע היו גדולי ישראל, לומדים מופלגים וגאוני ארץ.

כיוצא בזה כל הצדיקים אפילו הסמוכים לזמננו מלפני חמישים או ששים שנה כולה היו גדולי תורה, כדוגמת הרה"ק בעל צמח צדק זי"ע, הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע שהיה נחשב לאחד מגדולי ישראל, הרה"ק מבלאזוב זי"ע שחיבר ספר שאלות ותשובות, הרה"ק בעל שפת אמת זי"ע, הרה"ק ממונקאטש זי"ע אשר היה פקיע שמו בין גדולי ישראל וכדומה, כולם היו גאוני ארץ.

מורי חמי בזו"ר הרה"ק בעל עצי חיים זי"ע, על אף שנלב"ע צעיר לימים בעודו בשנת המ"ו לחייו, ובמשך שנים רבות היה סובל מלחץ דם גבוה, אשר בימים ההם לא היו לכך רפואות כמו בימינו, היה גאון מופלג, ומי שלמד אצלו ראה שכל רו לא אנים ליה. פעם בלכתי עמו נענה ואמר לי: זלמן ליב, לומר שהנני בקי בכל דיבור בתוספות בש"ס על פה על הלשון, זאת לא אוכל, אבל זאת אוכל לומר שאין בנמצא תוספות בש"ס שלא אדע מה כתוב בו.

מלבד דברינו אלה על הצדיקים ששמשו באדמו"רות, גם היו רבנים לרוב, אשר בכל עיירה שהיה שם רב היה בקי בכל חדרי התורה. באונגארין היו אף בדור שלפנינו רבנים גאוני ארץ, כדוגמת הגאון בעל קרן לדוד זצ"ל וכדומה, יהודים שישבו יומם ולילה על התורה ועל העבודה, וח"י שעות ביממה ישבו ליד הגמרא והשולחן ערוך ויגעו בתורה מבלי לדעת כלל מענייני דעלמא, וכך היו יודעים להורות הלכה למעשה.

בך צריך שיהא כל אברך שנמל הוראה והורמנא להיות מורה הוראה בישראל, שיהא תלמודו ברור בפיו, ויהא בכוחו להורות הלכה למעשה לכל הפחות בהלכות השכיחות.

אולם מה נאמר ומה נדבר על דורנו אנו, הן כבר כתב הפרי מגדים (בהקדמתו לוי"ד בשם ה"ס של שלמה בהקדמה הב' למסכת חולין) 'שהמורים מרובים והיודעים מועטים, 'פסקנים' הפותחים את פיהם יש הרבה, אך מועטים הם מורי ההוראה היודעים לפסוק שאלה והוראה לאמתה של תורה, שלא מתוך סיפורי מעשיות

שאהר ראה או שמע או חלם, או דימה מילתא למילתא בדבר שאינו דומה, ה' ישמרנו. בעוה"ר יש ומתמנים למורי הוראה גם כאלו אנשים שלא קראו ולא שנו ולא שימשו תלמידי חכמים, ואותו מורה הוראה סובר בעצמו שהוא יודע הכל, הוא יודע לפסוק בהלכות נדה, בהלכות תפילין וספר תורה וגם בחושן משפט, וכביכול הוא ממש כרכא דכולא ביה ל"ע, שהרי אם אין יודעים כלום, בנקל יודעים הכל... כשאדם יודע דבר אחד, אזי ברור לו שדבר אחד הוא יודע, ואילו את השאר אינו יודע, אך מי שאינו יודע כלום, מה ימנע ממנו לומר שהוא יודע הכל, עד שהוא יכול להיות בנוסף לכך גם מקובל... וכאשר באה לפניו שאלה בהלכה הוא צריך לעיין במחצית השעה או שעה עד שהוא מצליח לקבץ משהו מכל ספרי הליקוטים אולי ימצא משהו, וכך הוא מורה הלכה. לדאבוננו כך הוא באמריקא וכך הוא להבדיל גם בארץ ישראל, וזו היא רעה גדולה.

במובן שאין דברי מכוונים כלפי אותם מורי הוראות שהם אכן ראויים לאותה איצטלא, ובדאי גם היום ישנם הרבה יהודים לומדים ותלמידי חכמים שהגיעו להוראה, ומי שיודע בעצמו שהוא בקי בהוראה הרי טוב, אך דברי הם כלפי אותם מורי הוראות שאינם בקיאים בהוראה. קשה לדבר על כך, וכבר אמרו חז"ל (יבמות סה:) כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע, אולם מן הנכון שהציבור יבינו וידעו שאי אפשר ללכת ולשאול כל אחד ואחד, רק מפני שקרא לעצמו בתואר 'מורה מוריני'. זקה"ק מגארליץ זי"ע – אשר כבר בימיו החלו קצת לקלקל בזה – היה רגיל לומר בדרך הלצה, שמעולם לא ידע מה זה 'מוריני' ומה זה 'מורה מוריני', עד שפעם אחת עבר בסמוך לשוק הבהמות, ושמע איך שאחד אומר לחבירו, הן קניתי היום בהמה שמנה השוקלת כמאתיים קילו, השיב לו רעהו, לי יש בהמה 'מורה מוריני' השוקלת ארבע מאות קילו. ומהו הבין שבמאתיים קילו הוא 'מוריני', ובארבע מאות קילו הוא מורה מוריני...

*

אשר על כן, בהיות שהמורה הוראה צריך שתהא ההוראה שגורה וברורה בידו להורות מיד כחצים ביד גבור, כדברי החתם סופר, יפלא מדוע הזהירו חז"ל שבכל דין ודין שיבוא לפניו יעיין בו שנית כאילו עתה בא לפניו לראשונה.

ברם נראה לומר, דהנה אמרו חז"ל (קנים ג, ו) זקני תורה כל זמן שמזקינין דעתן מתיישבת עליהן, שתלמידי חכמים אם הם אכן יושבים ולומדים, ואינם ח"ו כזקני עמי הארץ שדעתן מיטרפת עליהן, אלא הם יושבים יומם ולילה ועוסקים בגפ"ת בשולחן ערוך וראשונים ויגעים בתורה, אזי ככל שהם לומדים הם מוצאים יותר חדשות ומקורות, הם מוסיפים לקח והבנה בעסק התורה, ותפיסתם נעשית

מהירה יותר ויותר לירד לעומקה של הלכה, כמו שנאמר (איוב יב, יב) ביששים חכמה, וככל שמזקנים והולכים הם מבינים יותר, כמו שאמרו בגמ' (ב"מ מד; נדה יד.) על רבי, שבילדותו אמר כך ובזקנותו חזר בו, וכן אמרו (זכחים צד:) על רבא, אותיב אמורא עליה ודרש דברים שאמרתי טעות הן. הגה"ק רבי שלמה קלוגער זצוק"ל (עיין שיירי טהרה סימן קצ תושבה מו) נשאל כמה פעמים בתשובותיו על כך שהוא סותר את דבריו בתשובתו למה שכתב בתשובה אחרת מלפני זמן מה, והשיב על כך, שאכן בעת שהשיב את התשובה הראשונה היה סבור כך, ועתה נוכח לראות שההלכה צריכה להיות אחרת, ואלו ואלו דברי אלקים חיים. סיבת הדבר היא מפני שהרי מאז כבר גדל יותר בחכמה ונפתחו לו יותר מעיינות החכמה, ונוכח לראות בזקנותו אחרת ממה שהורה בילדותו, וחזר בו והתחרט מדעתו.

מעתה יובן על נכון טעם הדבר שצריך בכל פעם שהדין בא לפנינו לחזור שנית ולעייין, לפי שאף שאכן בירר את ההלכה בילדותו, אין מכך ראיה מה תהא דעתו בזקנותו, שהרי מני אז כבר חזר כמה וכמה פעמים ש"ס גפ"ת, וחזר שנית את החלק הראשון בחושן משפט עם הקצות והנתיבות, ואולי היום יבין בדעתו אחרת ממה שהבין אז, על כן לא יסמוך על מה שכבר בירר והורה מלפנים, אף שכבר הורה כן כמה פעמים, לפי שאותה הוראה הורה כששכלו עדיין היה צעיר יותר, כשעדיין לא הרבה ללמוד כל כך בית יוסף נתיבות וקצות כמו עכשיו, שהרי מני אז היה מוסיף והולך, שהרי צדיקים נקראים 'הולכים' ע"ד האמור (זכריה ג, ז) ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, וגדל בחכמה מאז, ולכן אין לו לסמוך על מה שבירר בעת ההיא.

וזה שאמר, ואצוה את שופטיכם 'בעת ההיא לאמר', היינו שתאמרו את ההלכה לפי הנראה לכם 'בעת ההיא', ואף אם יבוא לפניך דין שלפניך כבר רשום שלפי מה שבררת מלפנים פסק ההלכה הוא כהש"ך והקצות החושן ולא כהסמ"ע והנתיבות, מכל מקום אין לך לסמוך על כך, שהרי יתכן שזה היה רק מלפני כמה שנים, אבל מאז הרי כבר חזרת עשר פעמים את כל סדר נזיקין הדק היטב, ואולי עתה הנגך השי"ת יותר בדעת, ויעלה בידך ישוב הגון על קושייתך, ותראה שהצדק הוא עם הסמ"ע והנתיבות. על כן ואצוה את שופטיכם בעת ההיא לאמר, שתאמרו את ההוראה לפי העת ההיא, ולא תסמכו על מה שכבר הוריתם מלפנים.

* * *

עוד נראה לומר בדקדוק אמרו 'בעת ההיא', וגם לכאור מה שיש לדקדק דעוד באמרו ואצוה 'את שופטיכם' בעת ההיא לאמר, שהוא לכאורה שפת יתר

שהרי בהם הכתוב מדבר, והיה לו לומר 'ואקח את ראשי שבטיכם וגו' ואצוה אותם', וממה שאמר 'שופטיכם' נראה שבא לדקדק שהציווי הוא מפני שהוא 'שופטיכם' של העם, וצריך ביאור. וברש"י, בעת ההיא, משמניתים אמרתי להם, אין עכשיו כלשעבר, לשעבר הייתם ברשות עצמכם, עכשיו הרי אתם משועבדים לציבור, ע"כ. ותמוה היכן נרמזו דברים אלו בכתוב, ואין זה דרכו של רש"י לכתוב דברי נביאות שאין להם שורש בדברי הכתוב.

והנראה, דהנה בעוה"ר המציאות היא שפעמים רבות מצב הרבנים ראשי העדה ברוחניות הוא גרוע עוד יותר ממצבם של המון העם. עיינו ראות זאת בארץ ישראל, שב"ה מצד אחד ישנם מקומות שלמים שנמצאים בהם אברכים יראי ה' היושבים על התורה ועל העבודה, כמו שהן השבוע נהניתי מאד לשמוע מאברך אחד שחזר מארץ ישראל לאחר שהות שם במשך כשלושה שבועות, וסיפר לי איך שראה את ארץ ישראל מלאה קדושה, והתפעל מריבוי התורה וצורת התפילה שראה שם, הן בין הספרדים והן בין האשכנזים, איך שהם עוסקים בתורה כל הלילה ואיך שהם מתפללים, ובכל מקום שהלך ראה רק איך שהם עוסקים בתורה ובקדושה, עד שעמד נבהל ונשתומם, כי לא אלמן ישראל מאלקיו ב"ה (והאמת שלא גילה לי בכך חדשות וכבר מקדם ידעתי שכך הוא, אך בכל זאת נהניתי לשמוע את דבריו). מאידך, לעומתם יש רבנים מאלו הממונים מטעם הממשלה להורות ולהנהיג, שהם פוחתים והולכים ויורדים מטה מטה ל"ע, מהינים להתיר את האסור, ודברים שמלפנים לא היה עולה על דעתו של הגרוע בישראל להתיר, בעיניהם הוא כאפס ואין, ומבטלים את הדבר במחי יד, ועושים מעשים אשר לא ייעשו. אמנם קשה הדבר לדבר בכלליות, שהרי בודאי יש ביניהם פרטים שאינם כן, ויתכן שיש בהם איש קדוש העושה כן בלית ברירה וכדומה, אך כוונתנו על הנראה בהם בחלקם בבחינת מיעוט דמינר. ובאמת שמסיבה זו לעולם אין לנו לדבר על הרבים בכלליות ולהטיל דופי בכלל, כי בכל כלל ישנם יחידים היוצאים מן הכלל.

בך הוא לדאבוננו גם במרחבי אמעריקא. אכן ישנם מקומות שיש בהם קצת יהודים חסידיים בקושי אשר נער יספרם, אך על פי הרוב ישנם באמעריקא הגדולה הרבה בתי כנסיות ובתי מדרשות שבהם מצב המון העם טוב יותר ממצב הראבי"ס והמנהיגים. המון העם יש ביניהם יהודים המתפללים ומניחים תפילין, הם שומרי שבת כפי יכולתם ונקרא שהם מאמינים בה', אך לעומתם כשנתבונן על הראבי"ס שהם הראשים באותם בתי כנסיות, נראה שהם כגויים גמורים הקרובים לשמד, ואין חסר להם כלום לבד מן המים הצואים שיזה עליהם הכומר, ומיום ליום הם פוחתים והולכים ונעשים גרועים יותר רח"ל. עד שאם נתבונן בין כל באי בתי כנסיות אלו מי הוא הפושע ישראל הגדול ביותר, ניווכח לראות שהגרוע

שבכולם הוא הראב"י. כך הוא בבתי הכנסיות וכך הוא אפילו בבתי ה'טעמפל', שהמון העם עדיין יש בהם קצת אמונה, ואילו הראב"י הוא כגון גמור וגדמה לגמרי אל הכומר.

ובעינינו יפלא מהו פשר הדבר ומאין הוא נובע, הרי מצד הסברא היה צריך להיות להיפך, שמצב הרבנים יהיה נעלה ממצב המון העם, שהרי הראב"י עליו מוטל הדבר להכניס קצת יהדות לתוך ה'טעמפל', וללמדם קצת יהדות, ואיך נהפך הדבר שכל עבודת הראב"י היא להטיף להם עניני ניבול פה ודברי ליצנות שאפילו הגלחים נגעלים מלאמרם בפני קהלם. הלא הסברא נותנת שהראב"י ישמור על כבודו לכל הפחות שלא לשמה כדי להטעות את הקהל, ויתאפק קצת, ואיך נהיה הדבר הזה.

אולם הנראה בסיבת הדבר, על פי הדברים הנוראים שכתב באור החיים הק' על הפסוק (במדבר יג, א-ב) וידבר ה' אל משה לאמר, שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען וגו', ופירש רש"י, כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות ובאותה שעה כשרים היו, ולכאורה יפלא, בהיות שהיו צדיקים מעיקרם, איך לבסוף התקלקלו כל כך עד שנפלו בכפירה ומינות לומר כביכול אין בעל הבית יכול להוציא משם כליו (מטה לה), הרי הלכו בשליחות מצוה לתור את ארץ כנען, והעמידו בשביל כך את חייהם בסכנה, שהרי בודאי אם היו הכנענים תופסים אותם היו נהרגים, ואיך לבסוף על ידי שליחות של מצוה זו יצאו לתרבות רעה.

ופירש האור החיים הק', שהגורם לכך היה לפי שכל ההולך בשליחות חבירו, אזי נכנס כח המשלח בשליח, ששלוחו של אדם כמותו (ברכות לד:), ולכן אם השליח עצמו הוא צדיק והולך בשליחותו של צדיק, אזי נכנסת בו קדושת המשלח, והמשלח מאיר בתוכו את כח התורה וכח התשובה והרי הוא מתעלה, אך לעומתו ההולך בשליחותו של אדם רשע, נכנס בו כל כח המומאה של אותו הרשע, וגורמת לו לקלקל את דרכיו. ולכן אלו המרגלים אף שכשרים היו, מכל מקום בהיות שהם הלכו בשליחותם של אותם שבאו לפני משה ואמרו לו נשלח אנשים לפנינו (דברים א, כב), שהם היו רשעים, כמבואר ברש"י (שם) שהיו נערים דוחפים את הזקנים, הרי שאותם שהיו עיקר בשליחות זו היו הנערים המנוערים עזי הפנים והמחוצפים הגדולים ביותר, ולכן נכנסה כל רשעת המשלחים בלב השלוחים, ועל ידי כך יצאו לתרבות רעה, מפני שנכנסה בהם רוחניותם של אותם הרשעים. על כן אמר ה' למשה 'שלח לך' לדעתך, היינו שלא יניח לאותם הנערים מחוצפים הדוחפים את הזקנים שהמה יהיו המשלחים, אלא שלח לך, שהמרגלים יהיו שלוחיך. אך בהיות שלבסוף לא הלכו המרגלים בשליחות משה רבינו רק

בשליחות הרשעים, היא שגרמה להם שירדו מטה מטה, עכתוד"ק בתוספת נופך (וע"ע בחתם סופר שם).

מעין דבריו הביא זקה"ק מהרצ"א מדינוב זי"ע (אגרא דפירקא אות קכו) וזל"ק: אמר כבוד אדמ"ו הרב הקדוש מה"ר מנחם מענדל [מרימנוב] על מה שהוא מן התימא, שאנחנו רואין כמה פעמים הילדים בקטנותם הולכים לבית רבם ומתמידים בלמוד תורתם, ומתפללים בכוונה, ועונים אמן יהא שמיה רבא, ואמן, ומישרים אורחותם, ואח"כ כשמתגדלים מתהפכים ח"ו במדות גרועות ומבטלים התורה והתפלה וכיוצא, ומאין יתהווה זה, הרי התורה שלמדו בקטנותם והוא הבל שאין בו חטא (שבת קטז:), היה מהראוי שתעמוד למשען להם ויוסיפו אומץ בנפשותם כי מצוה גוררת מצוה, ואמר הוא ז"ל, שהוא על שאבותם האכילו אותם ממון גזל, שסיגלו על ידי משא ומתן שאינו באמונה ונתפטמו באיסורים ושבו להם לבשר מבשרם, ועל ידי זה נולדים להם תאות ומדות גרועות, והביא לראיה מזפק העוף על שנהנה מן הגזל לא נתקרב לגבי המזבח כי לא לרצון יהיה, והגם שהעוף לא נצטוה הנה הש"י שונא החמם עב"ד. עיי"ש עוד בד"ק.

ביאורם של דברים, דהנה לכאורה יש להפליא, הן ממבעו של עולם הרי כל ילד נולד בבחינת עיר פרא אדם יולד (איוב יא, יב) מבלי שידע כלום, עד שהוא גדל קצת ואז מתחיל ללמוד אל"ף בי"ת ונקודות עברי, חומש משנה וגמרא, ואם כן היה בדיון שילד יהודי ככל שיגדל יותר בשנים יהיה יותר טוב ויותר קדוש, שהרי ככל שגדל הרבה ללמוד יותר, ואיך בכל זאת אנו רואים כמה פעמים שאח"כ כשמתגדלים מתהפכים ח"ו במדות גרועות ומבטלים התורה והתפלה וכיו"ב. כמובן שלגבי הרשעים המחנכים ילדיהם בחינוך טמא, אין כאן כל תמיהה, אלא על אותם שמחנכים את ילדיהם בחינוך טהור, ואף על פי כן אין הילדים גדלים כדבעי. וכפי שכבר שאל על כך נימוס הגרדי את רבי מאיר (הגינה טו:): כל עמר דנחית ליורה סליק, ופירש רש"י, צמר שניתן ליורה של סממנין לצבוע עולה לו צבעו, או אינו עולה, כלומר, כל הלומדים לפני חכמים, עולה להן תורתן להגין עליהם מן החטא או לא, עיי"ש.

אמנם סיבת הדבר הוא, לפי שאבות הילדים זנים ומפרנסים אותם בממון שאינו כשר, ועל ידי כך נכנס כח הפועל בנפעל, והם מקלקלים את דרכיהם. אילו היה לאב כסף כשר שהרויח מיגיע כפיו, לא מגניבה וגזילה, ולא מאונאה ושקרים, ומכל שכן שלא מחילול שבת וביטול תורה, אלא כסף כשר לגמרי, היה בכסף זה קדושה, וכשהיה קונה בממון זה אוכל ומלבושים לבגיו, היו הבנים גדלים צדיקים גמורים, אך בהיות שיש לאב כסף שאינו כשר שהרויחו שלא ביושר, ובכסף זה שהשיגו על ידי גניבות וגזילות ואונאה וחילול שבת הוא נותן לבנו אוכל

ומלבושים, הרי נכנס הכח של הכסף הטמא הזה בכך, ועל ידי זה הוא יוצא לתרבות רעה.

ובמקום אחר (מגיד תעלומה ברכות לב. ד"ה בשביל כסף וזהב) לאחר שמביא זקה"ק זי"ע את דברי קדשו אלו של הרה"ק מרימנוב זי"ע ומאריך בזה, מוסיף וכותב: והנני מעיד כי ראיתי בעיני צדיקים גדולים אשר יראתי לגשת אליהם (נוכל לתאר לעצמנו מי היו אלה שהבני יששכר היה ירא לגשת אליהם מגודל קדושתם), וכאשר באו לידי נסיון והשתדלו להשיג ממון ובפרט בתביעה בפה, נתרקנו מכל וכל ואבדו מעלתם וכו' עיי"ש, וכן הביא דברים אלו בעוד מקומות בספריו הקדושים (עיין אנרא דכלה פרשת שופטים ד"ה כי הנגים האלה; הוספות מהרצ"א לסוד מרע ועשה טוב אות נו; ברכה משולשת לב"ק פ"י מ"א). ועלינו לחזור על דברים אלה לא פעם אחת לא פעמים ולא שלש, אלא תמיד יהיו דברים אלו לנגד עינינו לבל ישכחו מלבנו.

※

בך היה גם דרכו של זקה"ק מצאנו זי"ע, שלא היה ברצונו ליהנות מממון שקיבל מאנשים שלא מצאו חן בעיניו, והיה שורף את מעותיהם או משליכם לבית הכסא, וכך נהגו גם בניו אחריו. אף הרה"ק מנאסור זי"ע לפני שהיה מקבל כסף ממאן דהו היה חוקרו אם הוא אינו אוכל מצות מכונה, אם אשתו מכסה את שער ראשה, איך הוא נוהג בדיני אישות, ואם אינו מגלח את זקנו בתער אלא בסם, וזמן רב היה מתעסק עמו בחקירות ובדרישות עד שנמל ממנו ממון.

בכר סיפרתי מאי דברידיו הוה עובדא, בעת ששהה הרה"ק מנאסור זי"ע בקלויזענבורג, פנה אלי עשיר מופלג והפציר בי שאקבע לו תור אצל הרה"ק מנאסור. אותו עשיר היה בבעלותו בנק גדול ויערות באורך של מילים ארוכים בכל אונגארין היו שייכים לו, והיה נחשב בין הגבירים הגדולים ביותר. בימי נעוריו היה עוד בשינאווא, וגם בימי עשרו היה בלי ספק נחשב ליהודי שומר תורה ומצוות, שהרי היה מניח תפילין ואשתו כיסתה את ראשה בפאה נכרית, ובאמעריקא לבטח היה נחשב לאיש כשר. והסכמתי לבקשתו וביקשתי מהרה"ק מנאסור שיקבלהו באמרי שהדבר יהיה לטובה למצב היהדות בעירנו, והרב מנאסור נענה לבקשתי.

הלך אכן הגיע ונכנס אל הרב מנאסור, ונתן לו שלום, והתחיל לספר שעוד זכה להיות בילדותו בשינאווא, ודיבר אודות מה שראה בשינאווא, אולם בעוד הוא מדבר על שינאווא, פנה אליו הרב מנאסור ושאלו, האם הוא אוכל מצות מכונה. השיב הלה, ח"ו, הן ידוע לי שהדברי חיים אסרם, והם נחשבים אצלי

כחמץ, ולעולם לא אוכלם. הוסיף הרב מנאסור לשאול, האם אף פעם אינך נכנס בשבת לבנק שבבעלותך. החויר הלה כסיד, והחל להתנצל באמרו: רבי, אף פעם לא נגעת במעות בשבת, ומכל שכן שאיני כותב, אך הרי אי אפשר להניח את הבנק עם העובדים הגויים הפקר, ולפעמים הנני מוכרח להיכנס לבנק לכמה דקות לראות מה הולך שם כדי שידעו שאני נמצא. בעודו מדבר הבחין כבר הלה על פני הרב מנאסור שהמציב לא טוב עבדו, ומיהר להוציא מכיסו סכום כסף רב מבין ותקיליו, והניח על השולחן. אולם הרב מנאסור נעמד על רגליו וגער בו: איך האב אייך אויף כפרות, און אייער געלט אויף כפרות, לך מלפני. והשליך לו בחזרה את כספו בשלחו מעל פניו. הלה יצא מלפניו בפחי נפש והלך לדרכו. לאחר שהלך, פנה אלי הרב מנאסור ושאלני מה שמו ושם אמו כדי שיוכל להתפלל עליו. כך נהג הרה"ק מנאסור ממש להיפך ממנהגם של רבים בימינו, שכן את הכסף לא רצה ליטול, אבל מכל מקום היה נחוץ לו לדעת מהו שם אמו של האיש כדי להתפלל עליו.

כאשר האדם נוהר בממונו שיהיה בכשרות, בכוחו לגדול תמיד יותר ויותר להיות מוסיף והולך. אולם לעומתו זה הראב"י שכל משכורתו וכל חיותו הוא ממחללי שבתות וכופרים, אוכלי נבילות וטריפות בשר השקץ והעכבר, מגלי עריות ופסולי משפחה הנשואים לנכריות, אזי אפילו אם היה מתחילה אדם גדול, הרי הוא כמוכרח להפוך לכופר בעיקר, שהרי כל חיותו היא מן הפושעים. כך הוא גם בארץ ישראל, אשר אלו שכל חיותם הוא מן הכופרים והפושעים, כאשר הם הממנים והם מקבלים את הרב, והם נותנים לו את הממון הטמא באשר הוא מגיע לידיהם ממקומות טמאים, וכך הם חיים שנה אחר שנה, בהכרח שלבסוף הם מתקלקלים להיות כמותם, מאחר שהם שליחיהם של הכופרים וחיותם היא מהם, ואי אפשר להם להימלט מזה. כשם שאי אפשר שיהיה אדם בבית טומאתם של הנכרים מאה שנה וישאר ירא ה', כך אי אפשר לאותו רב אשר כל חיותו והשפעתו היא מהטומאה להישאר ביראתו, כי הטומאה היא לו כסם המות. הרי רב זה הוא עושה דברו של זה העומד בראש בארץ ישראל או של הפרעזידענט באמריקא, והוא הולך בשליחותו, מבצע את הוראותיו, עובד בשבילו ונוטל מכספו, בהכרח שלבסוף יתהפך להיות כמותו. זאת רואים בחוש, ועלינו לדעת זאת.

✱

נמצא שבעת שהאדם מתמנה להיות שופט על הציבור, הוא נמצא בסכנה גדולה עוד יותר ממה שהיה קודם לכן, שהרי מעתה שהוא שליחם של הציבור הוא עלול יותר להתקלקל על ידי מחשבתם הרעה של הציבור. לכן בעת שבא משה רבינו למנות את השופטים, אמר להם, אין עכשיו כלשעבר, לשעבר

הייתם ברשות עצמכם, עכשיו הרי אתם משועבדים לציבור, עד הנה לא הייתם שליחים של אף אחד, ובנקל הייתם יכולים להתעלות במעלות הקדושה, אך מעתה שהתמניתם להיות שופטים ונהייתם משועבדים לציבור, הרי גם בדור המדבר שהיו דור דעה, היו ביניהם כאלה שהיו בעוכרי המרגלים שהלכו בשליחותם בדברי האור החיים הק', אם כן גם אלה השופטים עלולים ברגע אחד ליפול מאיגרא רמא לכירא עמיקתא, ועליהם להיזהר ביתר שאת.

בזה מדוקדק לשון הכתוב, ואצוה את 'שופטיכם', דייקא מפני שהם הרי 'שופטיכם' ושלוחיהם, על כן בעת ההיא לאמר, הנני מוכרח להזהירכם שנית שמוע בין אחיכם וגו'. ועל כך בא רש"י לפרש מהי האזהרה שהזהירו השופטים בעת ההיא שהתמנו לשופטים יתר על מה שהיו מזהירים קודם לכן, שהיא אזהרה זו שאמר להם משה, אין עכשיו כלשעבר, שהרי עתה אתם מוכרחים להיזהר יותר מלשעבר, לשעבר הייתם ברשות עצמכם, שהרי עד הנה היו אברכים אוכלי המן שהיו עוסקים בתורה כל היום, ואף אחד לא היה יכול לגרום להם קלקול, וכך היו כל מעייניהם לצד הקדושה, אבל עכשיו אתם משועבדים לציבור, ואם בין הציבור ישנו רשע, גם אתם עלולים להיות כמוהו, ודי בפושע ישראל אחד שאתם נעשים שלוחיו, להורידכם שאולה, ועל כן מעתה עליכם להיזהר יותר, מפני שגם אם עד הנה ידעתם היטב לפסוק הלכה ולהורות כדת, מכל מקום מעתה הנכם עלולים להפך דברי אלקים חיים ולגלות פנים בתורה שלא כהלכה. ולכן דייקא בעת ההיא שהתמנו להיות שופטים על הציבור, היה בהכרח לאמר להם שנית שמוע בין אחיכם ושפמם צדק, כי מעתה על ידי הציבור הם עלולים ליפול לטומאה להיות גומלי שוחד ומטי דין. נמצא שמאומרו 'בעת ההיא לאמר' למד רש"י לפרש שהזהיר משה רבינו אין עתה כלשעבר וכו', וזו היא כונה אמיתית בביאור דברי רש"י.

* * *

עוד נראה לומר בביאור הכתוב, על פי מה שקדם אצלי כבר כמה פעמים, שבכל מקום שנאמר 'בעת ההיא', הכוונה על עת קץ קודם ביאת המשיח, ושמהח היתה לי שמצאתי את שורש הדברים בדברי רבה"ק מלובלין ז"ע (זכרון זאת פרשת ואתחנן) ובעוד כמה ספרים קדושים (ראה ייטב לב פרשת ואתחנן), שפירשו אמרו 'בעת ההיא' על עת קץ זמן עקבתא דמשיחא, על דרך האמור (דניאל יב, א) ובעת ההיא יעמוד וגו' והיתה עת צרה וגו' ובעת ההיא ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר.

לדרך זה יתכן לומר, שבשעה שהעמיד משה רבינו שפטים אנשים חכמים וידועים (דברים א, טו), ופירש רש"י, אבל נבונים לא מצאתי, זו אחת משבע

מדות שאמר יתרו למשה ולא מצא אלא שלש, אנשים צדיקים, חכמים וידועים, ע"כ, וראה משה רבינו שאפילו בדור דעה בדור המדבר לא נמצא אנשי אמת שונאי בצע וגו', כי אם אנשים חכמים וידועים בלבד, אזי נתן אל לבו להתבונן, אם כך הוא בדור המדבר, מה יהיה בדורות הבאים, והתבונן בירידת הדורות על דרך אמרם ז"ל (ספרי במדבר כג) פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה, דור אחר דור, משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים, עד הראשונים והאחרונים, עד שראה מי יהיו השופטים עד סוף כל הדורות. וכפי שפירש רש"י על הפסוק (דברים לד, א-ב) ויראהו ה' את כל הארץ את הגלעד עד דן וגו', ואת כל ארץ יהודה עד הים האחרון, אל תקרי הים האחרון, אלא היום האחרון, הראהו הקב"ה כל המאורעות שעתידין ליארע לישראל עד שיחיו המתים, ע"כ.

באותה שעה שהתבונן משה על מצב שופטי ישראל בדור עקבתא דמשיחא, אמר גם אליהם, **ואצוה את שופטיכם** אפילו בעת ההיא בדור עקבתא דמשיחא, שהרי יפתח בדורו כשמואל בדורו (ר"ה כה:). והן אמנם שלא נוכל לדמות את שופטי דור עקבתא דמשיחא אל יפתח הגלעדי – כמו שאומרים העולם בדרך הלצה על משקל הכתוב (שמות כא, לג) וכי 'יפתח' איש בור, בלשון בתמיה, הכי יפתח הגלעדי אכן היה בור ועם הארץ, הרי ברור הדבר שגם יפתח הגלעדי לאו קטיל קניא באגמא הוי – מכל מקום משה רבינו דיבר אל כולם, ומאחר שראה שגם בדור המדבר אין מצב הדיינים בשלימות, שהרי היה מוכרח לוותר על ארבעה מן שבע המדות, לכן ואצוה את שופטיכם בעת ההיא, גם את אלה שיהיו שופטי ישראל בראש חודש אב שנת תשל"ו אם ח"ו עדיין לא יבוא משיח צדקנו, אשר משופטי העת ההיא אי אפשר לדרוש יותר מדי, שהרי על אותו הדור כבר אמרו חז"ל (שבת קלח:): עתידה תורה שתשתכח מישראל, אולם ואצוה את שופטיכם גם בעת ההיא לאמר, כאשר לא יהיו הדיינים בקיאים בב' חלקי חושן משפט ובג' הבבות עם הרא"ש והרי"ף, בכל זאת אני מצוה אתכם, שלכל הפחות שמוע בין אחיכם ושפלתם צדק, שלא תפסקו דיני תורה קודם שתשמעו את טענות שני הצדדים, ולא תכתבו פסק דין קודם ששמעתם את הטענות וראיתם את בעלי הדינים, כפי שלדאבוננו נשמעים בדורנו כדברים האלה.

ולזה דקדק הכתוב לומר, ואצוה את שופטיכם בעת ההיא לאמר, הכוונה, ואצוה את שופטיכם שאפילו בעת ההיא בדור עקבתא דמשיחא גם כן לא יתעייפו לאמר ולעורר על כך שיהיה שמוע בין אחיכם ושפלתם צדק, ולא יאמרו כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע (יבמות סה:), ויהיו סבורים שבדור הנופל מטה ומטה והפרוץ בו מרובה על העומד, טוב יותר שלא לדבר שהרי בלאו הכי לא יועילו בדבריהם כלום, אלא גם בעת ההיא לאמר,

יאמרו ויעוררו על כך, שהרי כך כתבו הפוסקים (עין שו"ע או"ח סימן תרח, ב, ובמג"א שם סק"ג, ובשו"ת דברי יציב יו"ד סימן ריז) שמה שאמרו שמצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע ומוטב שיהיו שונגין ואל יהיו מזידין, הוא רק לגבי יחיד, אבל לגבי רבים לא אמרין מוטב שיהיו שונגין כי בין הרבים מן הסתם יהיה מי שישמע, ויתכן שיהיה אחד מאלף שאין המוכיח יודע ממנו שישמע. על כן ואצוה את שופטיכם שגם בעת ההיא שעתידה תורה שתשתכח מישראל, לא ימנעו מלאמר ולקיים בעצמם (ישעיה נה, א) הגדר לעמי פשעם וגו', כי אפילו אם רק אחד מאלף או מרבבה ישמע ויציל את נפשו הדבר כדאי, ואפילו אם על ידי דיבוריו יתוקן לכל הפחות המוכיח עצמו גם כן הדבר כדאי.

* * *

שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו. וברש"י, שמוע, לשון הווה כמו זכור ושמור. ותמוה, דהתינח לגבי זכור את יום השבת לקדשו (שמות ב, ח), שפיר שייך בו לשון הווה, שיהיה זכור את יום השבת בכל עת כמו שאמרו בית שמאי מחד שביך לשבתך (ביצה מז, א), וכן שמור את יום השבת לקדשו (דברים ה, יב) שייך בו לשון הווה. אבל לגבי המשפט שהוא דבר שאינו נוחג בכל הזמן, מה שייך לומר בו לשון הווה.

נראה לומר שבא הכתוב ללמד על החיוב המוטל על הרבנים להיות מזומנים בכל עת להורות את העם. הן עתה הזדמן לי לדבר אודות מה שהיה נפרץ מאד בשנים שעברו, שבתקופה זו של הקיץ, מחמת גודל החום ומחמת רוב חולשתם מן התורה ועבודת ה' אין הרבנים והאדמו"רים יכולים לסבול את החום השורר בעיר ואינם יכולים לשהות בו, ולכן כמעט כולם עוזבים את הערים ונוסעים אל הקאנטרי לנופש ועוסקים שם בתורה, כשהם משאירים את הערים מבלי מורי הוראות. זכורני שמלפני כעשרים שנה אירע שבאו אלי מן ה'בראנקס' לשאול אותי בהלכות טהרה, כי הייתי היחיד מן הרבנים שלא נסעו לקאנטרי, והוכרחו לטרוח לבוא ממרחק לשאלני. הוגד לי שהיום השתנה המצב לטובה, וישנם רבנים כבארא פארק ובוויליאמסבורג הנשארים בבתיהם, איני יודע אם זה מספיק או לא, אך לכל הפחות עדיין יש את מי לשאול.

בכל זאת ההכרח עמדי לעורר על חוסר האחריות המונח בכך שהרבנים עוזבים את קהל עדתם מבלי רב ומורה, והגם שידעתי שרבים יחר להם על דברי אלה, מכל מקום לא אירא מלומר את אשר עם לבי. היתכן כדבר הזה להניח עשרות או מאות ואלפי איש כ"י בלא מורה לשאלות בעניני טהרה ואיסור והיתר, דבר שלא נשמע כמוהו בישראל. הכי ימצא עובד מבעלי הבתים שיסגור את בית

חרושתו למשך עשרה שבועות ויצא לחופשה, ואיך יתכן שהרב יקח לעצמו חופשה שבה יהיה הכל כשר וישר טהור ומותר ל"ע.

הן בהיות בני ישראל במדבר שהיו דור דעה אוכלי המן, היה לכל עשרה מישראל מורה הוראה שהיו יכולים לשאלו על כל דבר, כמו שנאמר (דברים א, טו) ואקח את ראשי שבטיכם וגו' שרי אלפים ושרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות וגו', הרי שעל כל עשרה מישראל היה ממונה שר עשרה, ועל כל ה' עשרות, היה ממונה שר חמשים, שכל הרבנים הקטנים שרי העשרות היה עליהם שר חמשים הגדול מהם, וכל שני שרי חמשים היה עליהם שר מאה, ומעליהם שרי אלפים, וכפי שהביא רש"י (במדבר כה, ה) החשבון כמה שופטים היו, וכן הוא בגמרא (פנהדרין יח.), ואם כך היה במדבר, אזי לפי חשבון זה בדורנו היה צריך כל בעל בית להביא רב לתוך ביתו בלי גזמא, וכל אדם כשהוא קונה לעצמו בית דירה היה עליו להוסיף בו שלש חדרים וליתנם לרב מורה הוראה שישב אצלו, כדי שיוכל לשאול את פיו איך להתפלל ואיך ללכת וכדומה בכל רגע, וכשכך יעשה יזכח לראות שיהיו לו שאלות כל היום, כי כל אחד אילו היה חי על פי התורה באמת היה לו בלי ספק שאלות רבות כל היום, ובמדבר שכך היה התקיימה התורה בידם, כמו שאמרו חז"ל (מכילתא בשלח טו, ד) לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן.

אולם לדאבון לבנו מה נאמר בדור הזה, אשר ישנם בתי מדרשות שאין בהם רב ומורה כלל, וישנם בתי מדרשות שאין לומדים בהם בכל יום דף גפ"ת, כי אין מי שילמד עמהם. ותימה אקרא, הכי למקום שאין להם יהודי תלמיד חכם שישמעו בקולו וינהגו בו כבוד, שילמד עמהם שחרית וערבית, ואין שם אנשים שבאים ללמוד – ייקרא בשם 'בית המדרש', הרי ח"ו כ'טעמפל' ייחשב שגם בו אין עוסקים בתורה. איך יתכן כדבר הזה, שבשעה שכל אנ"ש עושים סיום הש"ס, יוכל להיות ביניהם בית מדרש אחד שאינו יכול לעשות סיום הש"ס בכל חודש, בהיותם עמי הארצות ובורים הפורקים עול לגמרי. אני אין לי עסק עם הפושעים והגוויים, ואינו מחפש את הרפורמים, ולא איכפת לי מהם, אך איכפת לי מאנ"ש, שלכל הפחות הם ילמדו כל אחד דף גפ"ת בכל יום. מי שיוכל ילמד עם תוספות, ואם לאו אזי ילמד רק עם רש"י, ואם אינו יכול ללמוד גם גמרא ורש"י יפריש חמשים או מאה דולר בכל שבוע, ויאכל קצת פחות מיני מזונות, וישכור לו מי שילמד עמו עמוד אחד שחרית ועמוד אחד ערבית, כשם שבארץ ישראל ישנם יהודים המחזיקים בני תורה שילמדו עמהם כמה שעות בכל יום.

בארץ ישראל נמצאים גם בעלי בתים המסיימים עם קהל אנ"ש את הש"ס פעם אחר פעם, אמנם מה יהיה עם אנ"ש באמריקא. אוי לה לאותה בושה ואוי לה לאותה כלימה, רבים המה אשר כל מגמתם היא שוב ושוב על כסף, על

קאנטרי, תאוות ועסקים, על עוד בית ועוד בית, ותורה מה תהא עליה. הכי יחשב כיהודי נכבד בכך שראשו וזקנו מגודל בשער. הן עולם הפוך ממש ראיתי, הכי זו היא חסידות, וכי רק בכך יחשב לבית מדרש של חסידים בזה שאומרים בו 'הודו' לפני 'ברוך שאמר', אתמהה.

על כל קיבוץ יהודים מוטל שיהיו ביניהם בני תורה להשגיח על דרכיהם ולהורותם, הן מדי פעם מתעוררות שאלות שונות בעניני כשרות, ומן ההכרח שבכל בית מדרש יהיו אברכים בני תורה שהם יבדקו וידעו מה מותר לאכול ומה אסור לאכול, ואם אין במאכליהם חשש מאכלות אסורות. הן אני תשש כוחי וכל עוד שיכולני לדבר ולעזור, ההכרח עמדי להזהיר לכל יסמכו על האומרים שהכל כשר ומותר וישר, אלא יחקרו הדברים היטב. אמרתי אמש בדרך הלצה, שבימים אלה מראש חודש אב ואילך שהכל נמנעים מלאכול בשר ואוכלים מאכלי חלב, חוששני שהעולם נכשל בזה, כי לפי הנשמע היום מחששות שונות שישנם במאכלי גבינה, אולי גם הגבינה שהם קונים מעורבת עם בשר ואסור לאוכלה בתשעת הימים... ומחמת העדר ידיעה ה' ישמרנו – הלא עלולים להיכשל בכל דבר. כבר מלפני שלשים שנה התרעתי ואמרתי שצריך להקים ועד כשרות שיהיה מורכב מאנשים שאין להם שום פניות ונגיעות, לא כבוד ולא כסף, שיבדקו ויחקרו כל דבר, ואותו ועד יעמוד תחת פיקוח בית דין שבכל שאלה שתתעורר ישאלו את הרבנים מה מותר ומה אסור. דא עקא שאם הרבנים נוסעים לקאנטרי ואינם בנמצא הרי לא יהיה להם את מי לשאול. ומוטל עלינו להשתדל שיהיו בעיר רבנים, וכמדומני שהכסף יענה את הכל, ועבורו יוכלו למצוא גם רבנים שישארו בביתם ויפסקו שאלות, ויווכחו לראות שאפשר להישאר בחיים בקיץ גם בניו יורק.

*

אמרו חז"ל (מסכת שמחות פרק ח, ח) כשנאחזו רבן שמעון ורבי ישמעאל וגזרו עליהן שיהרגו, היה רבי ישמעאל בוכה, ואמר לו רבן שמעון רבבי, בשתי פסיעות אתה נתון בחיקן של צדיקים ואתה בוכה. אמר לו וכי בוכה אני על שאנו נהרגין, בוכה אני על שאנו נהרגין כשופכי דמים וכמחללי שבתות. אמר לו שמא בסעודה היית יושב או ישן היית, ובאתה אשה לשאול על נדתה ועל טומאתה ועל טהרתה, ואמר לה השמש שהיית ישן, והתורה אמרה (שמות כב, כב) אם ענה תענה אותו, ומה כתיב אחריו, וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב וכו', ע"כ.

והדברים נוראים אשר תסמנה שערות ראש עד היכן הדברים מגיעים, והובאו דברים אלו בספרים (עין בפתחי תשובה יו"ד סימן רמב סק"ט; שו"ת מהרש"ם ח"א

סימן א, ח"ב סימן רי), והוכיחו מכאן שהמורה הוראה עליו להיות מוכן ומזומן להשיב לכל שואל, כמו שאמרו בגמרא (פסח כב.) ועצומים כל הרוגיה (משלי ז, כו), זה תלמיד חכם שהגיע להוראה ואינו מורה. מי שידע להורות עליו להיות מוכן ומזומן להורות בכל מצב, ואין חילוק אם הוא עכשיו באמצע האכילה או באמצע השינה, ואין לו טענת פטור בכך שהוא אוכל או ישן, אלא עליו להקיץ משנתו ולהיות מזומן לענות. גם כשיש ליהודי שאלה באישון לילה אין לו להימנע מלדפוק על דלתי הרב ולשאלו כדת מה לעשות, כמו שאמרו חז"ל (נדרים לו.) מה אני בחינם אף אתם בחינם, והתורה מונחת בקרן זוית וכל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד.

נהירנא כד הוינא טליא בבית כ"ק אאמו"ר זי"ע, (הגם שהייתי צעיר לימים כשנתבקש לישיבה של מעלה, ולא זכיתי שאבי יגדלני כדבעי), שלא פעם אחת היו נכנסים אל אבי באמצע הלילה לשאלו בדבר הלכה, ומכל שכן שבמשך כל היום כולו היה עסוק בהוראה, ועל אף שהעירייה רודניק היתה עיירה קטנה, בכל זאת היו בה שאלות לרוב. הקצבים היו רגילים לבוא אל אבי עם ריאות שהיתה עליהם שאלה, ואני הייתי אוהב לראות ומרבה לבוא להתבונן איך שהקצב מנפח את הריאה, ואיך שגם אבי היה מפשיל את שרוליו וממשש שוב ושוב במשך זמן רב, עד שהיה מכריע להיתר, ואז היתה שמחה בבית, ואם אירע שהיה מטריף את הבהמה היה הקצב יוצא בצער.

זכורני שפעם אחת בליל פסח, כשעמד כ"ק אאמו"ר זי"ע באמצע עריכת הסדר, נכנס יהודי אחד ממשוטי העם לשאול את אבי בדבר הלכה, איני זוכר את השאלה בבירור, אך הנידון היה אודות חיטה שנמצאה במאכלים והיתה השאלה חמורה ביותר. אבי קם ממקומו וביקש את סליחת המסובים, ונכנס לחדר הספרים ועיין בשאלה זו במשך זמן. – אבי היה מיקל גדול בהוראה, עד כדי כך שהגם שברודניק היה גם דיין, העדיפו רבים לשאול את אבי מפני שידעו שנטייתו היא לקולא, כפי שכך היה נהוג אצל צדיקים שלא היו רוצים להחמיר בהוראה, וזקה"ק מצאנו זי"ע העיד על אבי שהוא בעל הוראה טוב. – בכל זאת הפעם לא מצא פתח היתר לאותה שאלה, וחזר אבי והודיע בלב נשבר להשואל שאין מה לעשות, וכל מאכלי הפסח שבישל כולם אסורים. אך בהיות שכל מאכלי הפסח של אותו השואל נאסרו, הזמין אבי אותו ואת כל בני ביתו להסב על שולחנו. ואכן הלה קיבל את ההזמנה וערך אתנו את הסדר, ואכל על שולחנו של אבי במשך הימים הראשונים של החג עד חול המועד שכבר השיג לעצמו כלים חדשים.

הר. "ק מבומשאמש בעל דעת קדושים זי"ע היה מוכן ומזומן בכל עת להוראה, והיה דרכו להורות שאלות בהלכות טהרה ובהלכות איסור והיתר אפילו

באמצע פסוקי דומרה ובאמצע ברכות קריאת שמע בין ברכה לחברתה, והיו לו סימנים מיוחדים מה להיותר ומה לאיסור. ואמר: האמינו לי, שאילו לא הייתי בוש מבני אדם הייתי מורה אפילו באמצע שמונה עשרה (ועיין מש"כ באשל אברהם מהר"ת או"ח סימן תקכו). צא ולמד עד היכן היא מעלת הוראה לאמתה של תורה.

בכל העיר בוטשאטש שכבר בימיו היתה עיר גדולה, לא היה רשות לאף אחד להורות הלכה זולתו. ושמעתי מפי הרה"ק מנאסור זי"ע, שהרה"ק מבוטשאטש לא היה שותה ביום הפורים מאומה מחשש שמא יבואו לשאלו בדבר הלכה ויהיה אסור להורות, אלא בשעה שתיים עשרה בלילה אז היה שולח את משמשו לראות אם כבר הוחשכו כל בתי העיר, והמשמש היה מסתובב בכל העיר מקצה לקצה לבדוק אם הכל כבר חשוך. וכששב והגיד שכל העיר שרויה בעלטה, מוזג לעצמו הרה"ק מבוטשאטש כוס מיוחדת שהכילה רביעית יין, ושתאה בבת אחת, ולאחר מכן שאל את משמשו: האם לדעתך כבר קיימתי 'לבסומי', והיה הלה משיב: בודאי רבי, הדבר ניכר עליכם... ואז שכב למשך חמש דקות או כרבע שעה, ושב להורות הלכה.

בימי נעורי הייתי אצל הגאון ר' טעבל'ע מדוקלא זצוק"ל (לא אוכל לומר שלמדתי אצלו, אך עכ"פ הסתובבתי שם), וסיפר לי, ששמע בעצמו מהגה"ק רבי יוסף שאול אבד"ק לעמבערג בעל שואל ומשיב זצוק"ל, שבימי חורפו בהיותו עדיין מתנגד לדרכי החסידות, כשנקלע פעם לעיר בוטשאטש, הוגד לו אודות גודל צדקתו וגאונותו של הרה"ק מבוטשאטש, וגמר בדעתו ללכת לראותו, כשנכנס מצא את הרה"ק מבוטשאטש מעומף בטלית ותפילין ולומד בהתלהבות ובקול רם בספר תורת הבית להרשב"א [ראה גם מה שכתב הגה"ק רבי יוסף שאול זצוק"ל בהסכמתו לספר דעת קדושים]. ומחמת התנגדותו בימים ההם, היה הדבר לפליאה בעיניו שרבי לחסידים ילמוד תורת הבית להרשב"א, והיה תמה, מה לו לרבי של חסידים אצל תורת הבית להרשב"א... אכן אחר כך כבר הכיר את מעלת הצדיקים, ונטה מאד לחסידות.

הרה"ק מבוטשאטש היה מחדש בכל יום הרבה הלכות חדשות שאינן מפורשות בשולחן ערוך [ראה בהקדמת המסדר את ספרו דעת קדושים: "והיה כותב ומעלה מעשה כל יום ויום ואת אשר נגזר עליה להלכה וטעמו ונימוקו עמו. גם היה עליו כחוק לחדש ח"י הלכות בכל שבוע, ובזקנותו הכפיל לחדש ב' פעמים ככה" וכו'. עוד ראה בהקדמת נכדו המסדר את ספרו אשל אברהם "עוד בימי ילדותו שם לו כ"ק אא"ו ז"ל חק וחוב קדוש העמים על שכמו לכתוב כל יום חידושין דאורייתא אשר הרו רעיוניו המהורים" וכו']. ואחד מתלמידיו כתב שעמד

למנין ומצא שבספר 'דעת קדושים' נתפרשו למעלה מעשרים אלף דינים חדשים שאינם מפורשים להדיא בפוסקים, והוא ביררם. מפני שהעיקר הוא לפסוק שאלה לאמיתתה של תורה, שהרי אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה (ברכות ה.). ועל ידי כל שאלה שהמורה הוראה פוסק לאמיתתה של תורה, נעשה שמחה בכל העולמות, ולכן צריך המורה הוראה להיות תמיד מוכן לכך בכל עת.

*

לבוונה זו אמר הכתוב, שמוע בין אחיכם ושפלתם צדק, שמוע לשון הווה, שתמיד יהיו מוכנים ומוזמנים לשמוע בין אחיהם, ולא שיקחו לעצמם חופשה לומר עכשיו אני צריך לנסוע לקאנטרי, או שיפטר את עצמם לומר עכשיו אני עייף או רעב, ועכשיו אני צריך ללכת לבנק אודות כספי וכדומה, אלא שמוע לשון הווה בין אחיכם, בכל עת שצריך לשמוע את בני ישראל צריך לשמוע. 'שמע' בלשון עבר לא נאמר, אלא 'שמוע' בלשון הווה, מפני שאין לזה זמן מוגבל, אלא בכל עת שבני ישראל צריכים משהו, צריכים שופטי ישראל להיות מוזמנים להשיב.

יעזור השי"ת שיהיו דברינו נשמעים לעבודתך, יהא רעוא דאימא מילתא דתתקבל, שנזכה באמת לקבל על עצמנו עול תורה ועול מצוות. אנו בושים בעמדנו שוב לפני תשעת הימים, ועוה תקוותנו שבכל זאת יעזרנו השי"ת שיתהפכו ימים אלו מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב, אכן זה יתכן רק בזכות התורה, כמאמרם ז"ל (עין ב"ב ח. ופסיקתא דרב כהנא טו) אין ישראל נגאלין אלא בזכות תנאין. השי"ת יעזור שנזכה שיתקיים בנו השיבה שופטינו כבראשונה וייעצנו כבתחלה והסר ממנו יגון ואנחה, ומלוך עלינו אתה ה' לדרך בחדש וברחמים, ויתהפכו ימים אלו מיגון לשמחה, מאבל ליום טוב, מאפלה לאור גדול ומשעבוד לגאולה, ויגאל בגאולת עולם במהרה בימינו אמן.

בעידן רעוא דרעיון שב"ק פרישת דברים (תשעה באב) **תשב"א**

בפסוק (איכה א, א) **איכה ישבה בדד העיר רבתי עם היתה כאלמנה רבתי בגוים שרתי במדינות היתה למם.**

נראה לפרש בשלש הלשונות שנקט הכתוב 'רבתי בגוים, שרתי במדינות, היתה למם', שהמכוון בזה כנגד שלשה דברים שהעולם עומד עליהם על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים (אבות א, ב), ואשר ירושלים עיר הקודש היתה מצויינת בהם.

תורה – כדרשת חז"ל (בראשית רבה טז, יד) וזהב הארץ ההיא טוב, מלמד שאין תורה כתורת ארץ ישראל ולא חכמה כחכמת ארץ ישראל. עבודה – ככתוב (דברים לג, יט) שם יזבחו וזבחי צדק. גמילות חסדים – שהיו מכניסים עולי רגלים לבתיהם, וכדשנו חכמים (אבות ה, ה) בעשרה נסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש, ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאליו בירושלים.

ובן מלכה מלכי צדק מלך שלם (בראשית יד, יח) וכתרגומו מלכא דירושלם, היו בו שלש מדות הללו, תורה – כי הוא שם בן נח (בראיתא שם ברש"י מהגמ' נדרים לב:) עסק בתורה ויושב בישיבה היה, ועל שם זה נקרא מלכי צדק כי היה עמוד התורה והמשפט וע"ד צדק צדק תרדוף. והוא כהן לא-ל עליון – עמוד העבודה. הוציא לחם ויין – עמוד גמילות חסדים.

אך משגזמו העוונות וחרבה עירנו, הן עתה חסרנו כל אלה, ועל זה קונן הנביא, איכה ישבה בדרך העיר רבתי עם היתה כאלמנה רבתי בגוים, ופירש במדרש (איכ"ר א, ד) רבתי בדעות, והיינו שאבדה חכמה מבנים ונשתכחה תורה מישראל, והיתה כאלמנה כאשר דלאו בני תורה נינהו. שרתי במדינות – רומז על עמוד העבודה. היתה למס – נגד עמוד גמילות חסדים, ועל דרך דמצינו (בבא בתרא ט). שהמסים וארנוניות שעכו"ם באים ונוטלים בזרוע נחשב לנו לצדקה עיי"ש.

*

בפסוק (איכה א, ה) היו צריה לראש אויביה שלו כי ה' הונה על רוב פשעיה עוללילה הלכו שבי לפני צר.

נראה לפרש בהקדם מה שכתב ביערות דבש (ח"א דרוש יא) כי בעונשין יש ב' אופנים. אופן א', כי העונש מגיע לאדם בכוונה מה' לעגשו על חטאיו ולהטיבו באחריתו. ואופן ב', כי איש מזולו רע, וכפי מולד כוכבי השמים הוא לרוע, רק ה' מגן בעדו ומשדר מערכות השמים, וכאשר יחטא, ה' מסלק השגחתו ומניח למנהגו של עולם תחת כוכבי שמים וכסיליהם, והמה פעלו בו כפי מזלו לרעה. והברל בין אופן זה לזה הוא, דבאופן ראשון, ינקה עונו ומקבל תשלום פרי חטאתו, ואז טוב לו לעולם הבא, אבל באופן שני, אין כאן עונש, רק סילוק השגחת אלקים וכו', עיי"ש באריכות.

ויפירש בזה דבר המדרש (איכ"ר א, לב) כי ה' הונה על רוב פשעיה, יכול על מגן, תלמוד לומר על רוב פשעיה. רצ"ל דהוה אמינא שהיא עונש על פי מקרי הטבע ואין בה לכפרת פשע, ת"ל על רוב פשעיה כעונש על החטאים והם מתמרקים על ידי העונש לטוב להם.

ועל זה קונן הנביא, היו צריה לראש אויביה שלו, היינו אחרי שהיו לראש והצירו לישראל עדיין הם שלום, וסבורים היינו שעל ידי הצרות שסבלנו נמחו פשעינו ובכך כבר חזה נקם באויבינו שיהיו מתמעטים והולכים כמו פרי החג, ולבסוף אחרי כל התלאות שעברו על ראשינו עדיין אלה רשעים ושלוו עולם השגו חיל.

ירחם השי"ת ויהפוך לנו את הימים האלו מאבל ליום טוב, משעבוד לגאולה ומאפילה לאור גדול, ונגאל גאולת עולם בב"א.

תשובה מכ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

בענין לימוד תורה בערב תשעה באב כשחל בשבת

מתוך שו"ת "דברי יציב" חלק אורח חיים, סימן רמא

ב"ה, יוניאן סיטי

(א) הנה ברמ"א סו"ס תקנ"ג ממהרי"ל, ונחנו שלא ללמוד בערב ת"ב מחצות ואילך כי אם בדברים המותרים בת"ב, ולכן אם חל בשבת אין אומרים פרקי אבות, ובלבוש דאין חילוק בין אם חל ת"ב בשבת בין אם חל ערב ת"ב בשבת עיי"ש ובא"ז שם, וכן במג"א סק"ז דכשחל בשבת הוא כל שכן עיי"ש, ובטו"ז סק"ב דהרבה יש לתמוה על זה דאם אין איסור באכילת בשר ויין ואדרבה חובה עליו לאכול מפני כבוד השבת כמ"ש בטור סי' תקנ"ב למה נחמיר עליו שלא ללמוד בפרט מי שיש לו שיעור שרגיל בכך, ועוד הקשה דהרי קורין במנחה, וסיים ונראה דהלומד בשבת אחר חצות לא הפסיד שכרו עיי"ש.

ובבב"ר שור סוף תענית יישב קושיית הטו"ז דעונן לחוד ושמחה לחוד, ואכילת בשר דהוה עונן אסור למעט בשבת דכתיב וקראת לשבת עונן, אבל לימוד תורה דשמחה הוא דמקרי ולא נצטוונו בשבת על השמחה עיי"ש. אך לפי הירושלמי במגילה פ"א ה"ד דבשבת גמי איכא חיוב שמחה, א"כ הדרא קושית הטו"ז לדוכתא ודו"ק. ומצאתי ביד אפרים סי' תרפ"ח על הטו"ז סק"ח שהעיר כן וכתב שאפשר דהירושלמי לישנא בעלמא קאמר עיי"ש, אך בפר"ח שמה סק"ו שפלפל בדין אין מערבין שמחה בשמחה נראה שיש חיוב שמחה, [ועיין ב"י סי' רפ"א], וכבר הארכתי בזה ואכ"מ.

(ב) ואפשר דאפילו להפוסקים דס"ל דאסור ללמוד בשבת זו אחר חצות, הני מילי ליחיד דלא נראה כאכילת בשבת, אבל בני"ד אם נאסור

הלימוד לבני הישיבה אין לך אבילות בפרהסיא גדולה מזו דאסורה בשבת, וכמו שכתב הבכור שור בעצמו שם לגבי סעודה ג' בשבת דמי שרגיל בכל שבת לסעוד סעודה ג' עם חבריו ומיודעיו ומונע שבת זה ה"ל כאבילות בפרהסיא עיי"ש. וביו"ד סי' ת' ס"א אף לגבי אבילות חדשה דחמירא, הביא מר"ת שהיו קורין אותו בכל פעם שלישי ואירע בו אבילות ולא קראו החזן ועלה מעצמו, ובמ"ז שם מהרש"ל בתשובה דאבל שיום מילת בנו בשבת אין לו לעלות לתורה, ובפת"ש סק"ה הביא משו"ת דת אש סי' ו' שדעתו אינו כן דכל חיוב שנמנע מלעלות מפני אבילותו הוי כאבילות דפרהסיא עיי"ש. ואפשר שבג"ד אף הרש"ל מודה, וכמ"ש בתשובה שם בס' ע"א דלא דמי להעובדא של ר"ת וכו' דהתם כל שבת ושבת היה עולה אבל אבי הבן יש כמה שבתות שלא עלה לתורה עיי"ש, וא"כ בכה"ג לכל בני הישיבה פשיטא דהוי כאבילות דפרהסיא אפילו אם לגבי יחיד הוי תלמוד תורה דבר שבצנעא, ועיין בפת"ש שם סי' שפ"ד סק"א במ"ש מהח"צ עיי"ש ודו"ק.

ואפשר שגם הרמ"א שכתב שלא לומר פרקי אבות בשבת היינו דוקא ליחיד, ועיין בספר דברי אבות להגה"ק מבוטשאטש בהקדמה שהיו מנהגים שונים אם לומר פרקי אבות ברבים יחד או כל אחד בפני עצמו עיי"ש, ונראה שהרמ"א קאי להמנהג שאין אומרים פרקי אבות ברבים ובוה כתב שלא לומר כיון דלא הוי אבילות דפרהסיא.

ואפשר דגם למעם שכתב החתם סופר בשו"ת או"ח סי' קנ"ו, והובא גם בהגהותיו על השו"ע סי' תקנ"ד, דהא דאסור בת"ת בערב ת"ב מחצות משום דכל מה שלומד מחצות ואילך עדיין מחשבתו עליו והרהרו גביה בלילה ונכנס לאבל כשהוא שמח א"כ גם בשבת אחר חצות אסור וכו' עיי"ש, מ"מ אפשר לומר דבעוה"ר לא שייך האי מעמא שיש כמה שהלואי שיהרהרו וישימו מחשבתם בשעת הלימוד להבין ולהשכיל, ואדרבה אם לא ילמדו זה שמחתם ובאים לידי הוללות ושחוק וקלות ראש רח"ל, ודי לנו שאין בכוחנו להתיר הלימוד בערב ת"ב שחל בחול כיון שהפוסקים הזכירו לערב ת"ב [ועיין שו"ת דברי יציב או"ח סימן רמ.], ות"ב מקורו בש"ס [תענית ל.], ודו"ק, אבל בשבת ברור דהוה עכ"פ כאבילות דפרהסיא ביישיבה מבחורים ואברכי כולל שלומדים תמיד שיעוריהם בשבת ודו"ק.

ושמחתי מאד שמצאתי במור וקציעה שפסק כהטו"ז דמותר בת"ת דהוי כאבילות דפרהסיא עיי"ש, וכבר כתבנו דאפשר דבג"ד כו"ע מודו דמותר, ומשו"ה נמי בקרה"ת במנחה לא מצאנו מי שיחלוק ע"ז, וכמו שהקשה הטו"ז, דשם כו"ע מודו דהוי כאבילות דפרהסיא ודו"ק.

ג) ואפשר שזה תלוי במה שכתב הרמ"א סי' תקנ"א סעיף א', דאסור להחליף בגדי שבת אפי' בשבת חזון, ועיין בחיי אדם סוף כלל קל"ג שכווילנא נוהגין ע"פ הגר"א ללבוש בגדי שבת, וכן כתב הגר"י עמדין בסידור בשם אביו החכם צבי דאפי' כשחל ת"ב בתוכו נהג ללבוש בגדי שבת ולא שינה מאומה, והביאו ג"כ במשנ"ב סק"ו, ובשו"ת הרה"צ ח"ב סי' תרצ"ג כתב דכשלוש בגדי חול נוהג אבילות בשבת בפרהסיא עיי"ש, וע"ע בשו"ת חתם סופר חאו"ח סי' קנ"ח [באמצע ד"ה וכיון]. ובדעת תורה להגאון מברעזאן בסי' תקנ"א סעיף א' דלחמבואר בטור ושו"ע יו"ד סי' שע"ט ס"ד דאם כולם אכלים לא מקרי פרהסיא ה"נ בזה עיי"ש ובסו"ס תקנ"ב.

ומ"מ לפי מנהגינו שנוהגים כהח"צ והגר"א ללבוש בגדי שבת וכמנהג הספרדים משום דהוי אבילות בפרהסיא, א"כ ה"נ דיש להתיר ללמוד תורה. וכ"ש הוא לפי הארז"ל שלא להראות שום אבילות בשבת אפי' באבילות חדשה וכ"ש בישנה, ועיין בברכ"י סי' ת' סק"ו. ולפענ"ד להכי לא נהגו לומר בשבתות שאחר פסח הפיוטים המדברים מהחורבן, מלבד הטעם שהוא בתוך ברכת ק"ש ודו"ק. וגם לא נהגו לשנות הניגונים בזמור לכה דודי ובהפמרת חזון וכדו' ודו"ק. וכ"ש בזה דמותר ללמוד בשבת, ועיין בספר דבר יום ביומו מאביו של הגאון מוהרי"ש.

ואפשר לתלות בהמבואר בב"ח בסי' תק"נ וסי' תקנ"ד דת"ב מדרבנן, ובטו"ז סי' תקנ"ד סק"ד דהוא מדברי קבלה לצום ותענית ואבל, והארכתי מזה בתשובה [שו"ת דברי יציב או"ח סימן רלב] מדברי הראשונים ולהרשב"א הוא רק מנהג הדורות ומשאר פוסקים דמחלקי בין ת"ב לשאר צומות. ולהני פוסקים דלא הוי אלא מדרבנן אפשר שלא קיבלו עליהם שום אבילות בשבת, אך אם נאמר דהוי מדברי קבלה וד"ק דבריו תורה אפשר דאפילו בשבת ג"כ ודו"ק.

ולמה שבארתי בתשובה שם והבאתי מהבגדי ישע סי' תק"נ סק"ג ביישוב דברי השל"ה שמחמירין בכל החומרות בכל הג' צומות דעכשיו דאין רגע בלא פגע וכל יום קללתו מרובה משל חברתה הוה הצום והאבל חיוב מדברי קבלה עיי"ש. ומכ"ש עכשיו שרח"ל בכמה מדינות ומקומות הצרות מתרבות מחבלי משיח שממש באו מים עד נפש, יהיה עכשיו לכו"ע מדברי קבלה, ולזה אפשר ליישב שבזמן האריה"ק בא"י ואולי בכל העולם היה בגדר אין שלום ואין שמד, אבל כעת שהוא בגדר צום ולזה נהגו בני אשכנז להזכיר אף בשבת, ואלו ואלו דא"ח. וכבר הארכתי בזה שעוררו הפוסקים אי שמד בכל העולם או שיהיה שמד באיזה מדינה, וגם אם עכ"פ באותה מדינה שיש הגזירה רח"ל יהיה צום מדברי קבלה, [עיין שו"ת דברי יציב או"ח סימן רלד]. וגם יל"ע מה גדר שמד, אי זה בע"ז ממש כמו בנבוכדנצר וחביריו ימ"ש, או כל ענין שגזירין ומתכווין להעביר על הדת

רח"ל ומכ"ש בכפיות שונות ג"כ נקראה גזירת שמד, ויש להאריך בזה הרבה גם לענין ערקתא דמסאני ואכמ"ל.

ומ"מ נראה כיון שחורבן ביהמ"ק מעון ביטול תורה וכמאמרה"כ [ירמיה ט, יב] על עיובם את תורתנו וגו', ועי' בתדב"א פ"ה, ובב"ב דף ח' ע"א אי תנו כולוהו עתה אקבצם, ובויק"ר פרשה ז' אות ג' והובא בפסדר"כ פרשה ו' אות ז' ר"ה אמר תרתי אין כל הגלויות הללו מתכנסות אלא בזכות משניות מ"ט גם כי יתנו וכו', ובעוה"ר שעבר קציר וכלה קיץ ואנחנו לא נושענו [ירמיה ח, כ], ותמוה מה זה לקציר וקיץ, אך בברכות דף ל"ח ע"ב מחלוקת ר"י ור"ש עיי"ש, וזה שאמר דכיון שכל מירדותינו ועסקינו בקציר וקיץ לכך לא נושענו, ואפשר שלכך כתב לוא בוא"ו אל"ף, שאף אם היה כבר זמן הגאולה לו נושענו, מחמת ביטול תורה לא נושענו והבן.

ולכך החיוב ביתר שאת ויתר עוז להרבות תורה עכ"פ כיום השבת יומא דאורייתא עי' בני יששכר מאמרי השבתות מאמר א' אות ה' ואות כ"א עיי"ש, ובזוהר שלח דף קע"ג ע"א ובכמ"ק בזה"ק, ועי' בזוהר ויקהל דף ר"ה ע"ב, ובזוהר אמור דף צ"ה ע"א, ובתדב"א פ"א יום השבת יעשה כולו תורה עיי"ש. ובזכות זה נזכה שהחונן ומרחם על כל בריותיו אשר ברא ישבור עול הגוים ועול הגלויות מעל צוארינו ונוושע תשועת עולמים ע"י משיח צדקינו בב"א.

תוכן הענינים:

(חורש"י פרשת דברים תשל"ו):

- על המורי הוראות להיות בקיאים היטב בשאלות השכיחות שיוכלו להשיב דבר לשואליהם תיכף ומיד.
- טעם הדבר שעל מורי ההוראות לעיין שנית בכל דין שבא לפניהם, שמא התחכמו יותר מן הפעם הקודמת שעיינו בכך, ועתה ישתנה הדין.
- בגודל החיוב להזהר ליהנות רק ממזמן כשר, ומדברי הרה"ק מרימנוב בזה.
- הרבנים שכל חיותם ומשכורתם היא מן הרשעים בקל הם עלולים לסור ח"ו מן הדרך הישרה.
- משה רבינו דיבר אל דייני דור עקבתא דמשיחא, שאף שאינו דורש מהם ידיעת התורה כמו בדורות הקודמים, מכל מקום לכל הפחות יזהרו לשמוע היטב את טענות ב' הצדדים.
- האחריות המוטלת על הרבנים שלא להניח את קהלם ולצאת לחופשה.
- על כל ציבור וציבור בישראל מוטל לראות שיהיה להם רב מורה הוראה שידריכם בדרכי השי"ת וילמדם תורה.
- בגודל החיוב המוטל על הרבנים להיות מוכנים ומזומנים להשיב דבר הלכה לכל שואל בכל עת ובכל מצב, ועובדות מצדיקים בזה.
- בגודל מעלת הוראת הלכה לאמתה של תורה שבכך נעשה שמחה בכל העולמות.

לעילוי נשמת הרה"ג רבי אברהם שלמה אליעזר ב"ר יוסף ז"ל יאזע
אבד"ק לעמבערג
נלב"ע ביום שב"ק פר' חוקת ט' תמוז – ככלות השלושים לפטירתו
הונצח ע"י הרוצה בעילום שמו הי"ו

לעילוי נשמת הרבני החסיד מוה"ר צבי בהר"ר אברהם יהודה ז"ל קנאפפלער
נלב"ע י"ב מנחם אב תשס"ח לפ"ק – ת. נ. צ. ב. ה.
הונצח ע"י חתנו
הרה"ח מוה"ר ישראל יעקב זילבערמאן הי"ו

לעילוי נשמת הרבני החסיד מוה"ר אברהם בהר"ר משה צבי ז"ל
נלב"ע י"ב מנחם אב תשע"ב – ת. נ. צ. ב. ה.
הונצח ע"י בניו
הרה"ח מוה"ר גדליה הי"ו, מוה"ר חיים האפפמאן הי"ו

גליון זה נדבת
הרה"ג רבי יעקב מאיר פארקאש שליט"א – דומ"ץ וויזניץ מאנטריאל
לרגל שמחת הולדת הנכדה זיסל שתחי'
אצל חתנו הרה"ח מוה"ר נח צבי מוטעזן הי"ו
למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת
הרה"ח מוה"ר אריה ליב שימון הי"ו – לאנדאן
לרגל שמחת אירסי בנו הבה"ח המו"מ בתור"ש כמר אהרן מרדכי נ"ו
למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת
הרה"ח מוה"ר יוסף [ברא"ח] פרענקל הי"ו
לרגל שמחת הולדת הבת חנה דבורה שתחי'
למז"ט ובשטומ"צ

מכון להוצאת דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

שע"י איגוד חסידי צאנז

718.431.1055